

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat

ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2018, Yıl:6, Sayı:12

Geliş Tarihi: 05.03.2018

Kabul Tarihi: 11.04.2018

Sayfa:395-408

ISSN: 2147-8872

KENDİ GÖK KUBBEMİZ'DE İSİM TAMLAMASI KURAN EKLER KATEGORİSİ

Emel Tek*

Özet

Türk dili ekleşme sistemi bakımından incelendiğinde, yapım eki ve çekim eki olmak üzere yapılan ikili ek sınıflamasının yetersiz olduğu problemi, birçok gramercinin mutâbık olduğu bir konudur. Telaffuza dayalı öğeler üzerinden pratik kazanan dilcilik faaliyetleri, kelime ve ek ayrımının doğru olarak yapılamaması ile ekleşme kültürü Türkçe kadar açık olmayan dillerin gramer anlayışlarının devam ettirilmesi bu problemin kaynakları olarak karşımıza çıkar. Türk dilinde yandaş karşıtlık ilişkisi düzeninde on ek kategorisi vardır. Bu kategorilerden biri, sıfatlama ve belirtme ana fonksiyonları ile çeşitlenen isim tamlaması kuran ekler kategorisidir. Çalışmamızda, gerek eserlerinin edebî değeri gerekse dili kullanmadaki titizliği ile klâsik bir şâir olan Yahya Kemal Beyatlı'nın Kendi Gök Kubbemiz şiir kitabında yer alan şiirlerin hemen her mısraında yer alan zengin malzemesiyle isim tamlaması kuran ekler ve bu eklerin icra ettikleri fonksiyonlar incelenmiştir. Ana fonksiyonlar, alt fonksiyonlarla detaylandırılarak eklerin şekil fonksiyon ilişkileri tespit edilmiştir. İsim tamlaması kuran eklerin ayrı bir ek sınıfında değerlendirilmesinin gereği nedenleriyle birlikte ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: isim tamlaması kuran ekler, Kendi Gök Kubbemiz, fonksiyon, karşıtlık, kategori.

THE CATEGORY OF SUFFIXES CONSTRUCTED NOUN PHRASE IN KENDİ GÖK KUBBEMİZ

Abstract

* Araş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Elemanı, orcid.org/0000-0001-8091-1370, emeltek@sakarya.edu.tr

When examined from the point of view of the Turkish language system, the problem of binary classification as inflectional and derivational suffixes' inadequacy is an issue which many grammars agree on that. Grammar studies that gain practicality over the items based on the pronunciation, inability to distinguish words and suffixes and following the grammatical understandings of languages that are not as clear as Turkish suffix culture are sources of this problem. There are ten suffixes categories with syntagm contrariness hierarchy in the Turkish language. One of these is the category of suffixes constructed noun phrase that qualification and specification are its main functions. In our study, we examined suffixes constructed noun phrase in *Kendi Gök Kubbemiz* of Yahya Kemal Beyatlı, which is based on both the excellence of using the language and the literary value that has rich material in almost every line of his poetry. The main functions are elaborated with sub functions, and the morphemes and function relations of the suffixes are determined. The necessity of a specific category for suffixes constructed noun phrase has been taken together with the reasons.

Key Words: suffixes constructed noun phrase, *Kendi Gök Kubbemiz*, function, contrariness, category.

Giriş

İsim tamlaması kuran eklerin ekleşme düzeni içerisindeki yeri ve fonksiyonlarına dair bir çerçeve çizmeden önce tamlamanın tanımı, oluşumu, içeriği ve sınıfları üzerinde durmamız gerekir. Yaygın gramer anlayışı, tamlama dediğimiz yapının, sadece en az iki isim arasında meydana gelebilen bir yardımcı unsur ana unsur ilişkisinin ürünü olduğunu öngörür:

Zeynep Korkmaz (1992: 145), tamlama ile ilgili şu tanımı yapmıştır: “Bir ismin anlamının tam olarak belirlenebilmesi için, o ismin, tamlayan görevindeki bir isim veya isim soyundan sıfat, zamir gibi başka bir kelime ile tamamlanması; bir tamlayanla bir tamlananın oluşturduğu kelime grubu.” Korkmaz, (1992: 145) tamlama tanımının devamında çeşitli eserlerden belirtili ve belirtisiz isim tamlaması olarak tasnif ettiği isim tamlaması örneklerini verir.

Bilgegil (2014: 108), tamlama için “belirtme grupları” veya “tayin grupları” terimini kullanır ve tamlamayı birden fazla kelimedenden meydana geldiği halde bir kelimedenden farksız olan isim soyundan gelen kelimelerin oluşturduğu birleşik sözler olarak tanımlar. Bilgegil belirtme grupları dediği tamlamaları, isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, isim grupları, ikizlemeler, edat grupları ve unvan grupları olmak üzere sekiz sınıfa ayırır.

Eker (2002: 349), “Tamlama bir ismin anlamının tam olarak belirlenebilmesi için o ismin tamlayan görevindeki bir isim veya isim soyundan sıfat, zamir gibi başka bir sözcük ile nitelenmesi ya da belirtilmesidir.” diyerek tamlamayı isimler arasında meydana gelebilen bir münasebetin ürünü olarak göstermiştir.

Demir (2004: 277), tamlama için “takım” terimini kullanmıştır ve “Bir adın anlamını türlü anlam ilgileriyle tamamlanarak, belirtilmek istenirse o adın başında tamlayan bir ad getirilerek takım oluşturulur.” diyerek yaygın olan tamlama anlayışının takipçisi olmuştur.

Diğer yandan isimle birlikte fiili de dâhil ederek tamlamayı kelimeler arasındaki münasebetin ürünü olarak gören yaklaşımlar az da olsa bulunmaktadır. Ancak bu anlayışlar fiilin tamlamadaki rolü üzerine ya bir şey söylememiştir ya da fiile çok sınırlı bir yer vermiştir. Bu bağlamda Banguoğlu, Coşar ve Deny’nin görüşlerinde ortaklaşan nokta tamlamayı yaygın olanın aksine herhangi bir kelime çeşidi üzerinden algılamamalarıdır:

Jean Deny (2012: 657), tamlama için “kelime öbeği” der ve tamlamayı kelimelerin mantık ve biçim bakımından bir bütün oluşturan her bir üyesi olarak tanımlar.

Banguoğlu (2015: 496), “kelime öbekleri (groupe de mot)” dediği tamlamayı kavramlar arasında kademeli ilişkiler geliştirmek için kelimelerin öbeklenmesi esasına dayandırır. Banguoğlu, içinde fiil olan tamlamaları “yargı öbekleri” şeklinde değerlendirerek tamlamada fiile sınırlı bir rol vermiştir.

Coşar, “kelime grubu (belirtme grubu)” dediği tamlamayı “Tek kelimeyle karşılanan nesne ve hareketleri daha geniş olarak ifade etmek veya tek kelimenin karşılamayacağı nesne ve hareketleri karşılamak için kurulan kelimedenden geniş birlikler” (Coşar 1993: 3) olarak ifade eder. Ancak tezinde fiilin tamlamadaki rolü üzerine bir bilgiye rastlamamaktayız.

Mayzel (1957, İnan 1958: 283’den), üç tip olarak ayırdığı izafet takımlarında izafet öğelerinin isim (substantif) olmasını zorunlu gördüğünü belirtmiştir. Ancak bunları substantif ve hal ile kılışı ifade eden masdarlar kategorisi olarak ikiye ayırır. İnan (1958: 283), masdar teriminin itibari olduğunu fiilden isim yapılan bütün isimler için bu terimin kullanıldığını ifade eder.

Ergin (1977: 357-380), bir nesneyi ve hareketi karşılayan kelimelerin birlikte oluşturduğu topluluğa kelime grupları demiştir. Hareket unsurlarını tamlamanın bir unsuru olarak görmüş, ancak kelime grupları sınıflamasında birleşik fiil, iktidari fiil ve fiilimsi gruplarıyla sınırlı olarak tamlamada fiile yer vermiştir.

Ediskun, (2003: 114) kelime öbeklenmesinin ana unsurun fiil olduğunu söyleyerek fiillerin tamlama oluşturmaya muktedir olmasına yönelik görüş beyan eder ancak pratikte bu uygulamayı göremeyiz.

Zikri Turan, (2016: 4) “Türk Dilinin Eklerin Sınıflandırılmasının Esasları” başlıklı bildirisinde kelime kelime karşıtlığından bahsederken: “Kelimeler, müstakil olan telaffuzlarını birbirlerine karşı koruyan ve anlamlarını münferit olarak algılamayı kolaylaştıran bir telaffuz aralığı süresiyle, önceki tamlayan (yardımcı unsur) sonraki tamlanan (asıl unsur) göreviyle ilişkili olarak sıralanırlar.” diyerek aynı zamanda kelimelerin tamlama oluşturma mantığını anlatmıştır. Bu anlayıştan yola çıkarak:

Ses, ek, hece, kelime gibi dili oluşturan tek bir yapının unsurları/yapı taşlarından olan tamlama, isim veya hareket anlamı taşıyan kelimelerin birbirleri arasında mânâ ve mantık cihetinde, belirli bir düzende, bütünlük arz ettikleri yapı ilişkisine verilen isimdir.

Türk dilinde kelime-kelime ilişkisi, asıl/ana/temel unsur (tamlanan) ve yardımcı unsur (tamlayan) arasındaki karşılıklı ilişki prensibine dayanır. Asıl unsur ve yardımcı unsur karşıtlığında kelimelerin varlık veya hareket unsuru olmasının bir önemi yoktur. Bu, tamlamanın mantığına etki edebilecek bir konu değildir. Tamlayan bir kelimenin, tamlanan bir kelimeyi varlık, hareket, durum, nitelik, nicelik, sahiplik... gibi ilgilerle tamamlanması için kelime türü olarak isim olması bir zorunluluk değildir. Türk dilinde iki tür kelime olduğundan, isim isim (leylâ + ø + nın göz + ler + i + ø, kalem + ø + ø kaş + lar), isim fiil (türkü + ø + ø dinle - ø), fiil isim (inle - ø - yen nağme + ler, sev - il - ø - esi huy + ø) ve fiil fiil (hıçkır - ø - arak ağla- ø) olmak üzere dört çeşit tamlama bulunmaktadır.

İsim tamlamaları, ad tamlamaları (Ergin 2006:381), izâfet (Mayzel 1957, İnan 1958: 283'den), terkîb-i izâfî, iyelik (mülkiyet) ilgisi (Deny 2012: 669), kelime öbeği (Banguoğlu 2015: 496), ad öbeği (Boz 2012: 21), isim takımı (Ediskun 2003: 114), ad takımı (Gencan 2001: 184), iyelik ardılı (Adalı 2004: 70) gibi terimlerle isimlendirilmiştir. Bu isimlendirmeler tabii olarak araştırmacının tamlamaya bakış açısına göre şekillenmektedir. Burada önemli olan husus, isimlendirmeden ziyade isim tamlamasını oluşturan tamlamanın yapısına vakıf olmaktır. Yaygın anlayışta tamlamadan kasıt isim tamlaması olduğu için isim tamlaması ile ilgili gramercilerin yaptığı tanımlara burada yer vermeyeceğiz. İsminden de anlaşılacağı üzere isim tamlamaları, isimler arasında bir telaffuz aralığı süresi ile birbirinden ayrılan yardımcı unsur ve asıl unsur ilişkisiyle oluşan yapının adıdır.

İsim tamlamalarının tasnifi konusunda belirtililik, belirtisizlik, zincirleme ve takısızlık gibi tasnifler, Türk Dilinde kelime ek ilişkisinde morfofonetik morfofonemik karşılıklı ilişki bakımından sorgulamayı gerektiren konulardır. Bir ekin telaffuz edilmemiş olması, o fonksiyonun orada olmadığı anlamına gelmez. Söz gelimi, kapı + ø + nın kol + ø + u + ø ile kapı + ø + ø kol + ø + u + ø arasındaki ilgi ekinin telaffuz edilip edilmemesinden kaynaklanan morfofonetik fark, ekin ana işlevini değiştirmede bir tesire sahip değildir. Ekin alt fonksiyonlarıyla ilgili yorum farklılıklarına sebep olabilir, ancak bu ekleri sınıflamada bir ölçü değildir.

İsim Tamlaması Kuran Ekler

İsim tamlaması kuran eklerin sınıflamasında gramercilerin ciddi farklar oluşturan görüşleri olduğunu söyleyemeyiz. Araştırmacıların çoğu isim tamlamasını kuran eklerden olan ilgi ve iyelik ekini, çekim ekleri ve çekim/işletme ekleri içinde verilen hâl ekleri içerisinde değerlendirmiştir (Gülensoy 2000: 385); (Keskin 2003: 28-38); (Güneş 2002: 71-72); (Demiray 108:109); (Gencan 200: 80-81); (Ergin 2006: 163-187 – 290); (Banguoğlu 2015: 328); (Ediskun 2003: 59-66).

Bilgegil'e göre (2014: 112-116) genitif ve iyelik (mülkiyet) eki isim tamlamasını kuran, çoğul eki ile hâl eki ise isim tamlamasına katılan eklerdir. Bilgegil, bu eklerden bahsederken bir kategori değişikliğinden bahsetmez.

Adalı (2004: 71-72), iyelik ve tamlayan ardılı olarak "Adla Kullanılan İşletim Ardılları" kategorisinde bu ekleri değerlendirir. Banguoğlu (2015: 328), ilgi ekini adın kimin ya da katılma hâli (genitif) olarak isimlendirir.

Eklerin sınıflandırılmasında, yapım ve çekim eki sınıflamasının eksik olması ve ihtiyacı karşılamadığı düşüncesi araştırmacıları yeni sınıflamalara yöneltmiştir. Gülsevin (2004: 1278-1280), dört sınıfa ayırdığı eklerden iyelik ve tamlayan eki dediği ekleri İşletme ekleri kategorisinde bağlantı kurucu ekler grubuna dâhil ederek, görevlerinin kelime veya kelime grupları arasında ilişki kurmak olduğunu belirtmiştir.

İbrahim Delice, (2000: 228) ilgi ve iyelik ekini yedili ek sınıflamasında iki kelimeyi birleştirme temel işlevine sahip kurucu ekler sınıfına dâhil eder. Ancak bu ekler sınıflamada, zarf-fiil, isim-fiil tekrar öbekleri gibi birçok ek ile aynı kategoriyi paylaşırlar.

Zikri Turan (2016: 8), yaptığı onlu ek sınıflamasında isim tamlaması kuran ekleri sıfatlama ekleri ve belirtme ekleri olarak iki gruba ayırır ve bu ekleri diğer dokuz ek sınıfı gibi müstakil bir sınıf olarak değerlendirir. Bu anlayışa göre, bir eki diğer eklerden ayrı bir sınıfta değerlendirebilmemiz için o ekin diğer eklerden farklı bir fonksiyonu icra etmesi gerekmektedir. İsim tamlaması kuran ekler de tam bu noktada ele alınabilir. Bu ekler, yapım eki değildir; zira eklendiği kelimenin anlamını değiştirme işlevine sahip değildirler veya isim ya da fiil kategorisindeki bir ismi ya da fiili başka bir isim veya fiil kategorisine geçirmezler. Çekim eki değildir; cümle kurma görevini üstlenmezler. Hâl eki değildir; isimle fiil arasındaki ilişkinin türünü belirlemezler. Bu eklerin, çatı eki, ek fiil, fiilimsi, olumluluk-olumsuzluk, teklik-çokluk ve soru ekleriyle karıştırılması zaten mümkün değildir. Sonuç olarak, isim tamlaması kuran ekleri ayrı bir ek sınıfında değerlendirirken, ekin sadece isminin bile kendini açıklamaya yeten bir gösterge olduğunu söyleyebiliriz.

İsim Tamlaması Kuran Ekler Hangileridir?

İsim tamlaması kuran ekler, belirtme fonksiyonlu isim tamlaması kuran ekler ve sıfatlama fonksiyonlu isim tamlaması kuran ekler olarak iki grupta değerlendirilir. Burada temel kıstasımız kelimenin bir anlamı ekin de bir fonksiyonu icra ettiğinden hareketle belirtme veya sıfatlama görevinin anlam unsuru olan kelimeye değil, eke ait olmasından ileri gelmektedir. Belirtme fonksiyonlu isim tamlaması kuran ekler yaygın gramerde belirtme grupları, öbekleri ya da takımları denilen yapıları oluşturan eklerin aslında bu görevi icra ettiğini vurgulayan sınıfı teşkil eder. Belirtme fonksiyonlu isim tamlaması kuran eklerin bir grubunu da tamlayanı işaretleme ve ilgi fonksiyonuna sahip ekler alan; tamlananı ise iyelik eki almayan tamlamalar oluşturur. Turan'ın (2016: 8) belirtme ekleri içerisinde ayrı bir grupta incelediği işaretleme + ilgi eki olarak karşımıza çıkan tamlayanda +ki ilgi ekini âitlik/âidiyet eki (Keskin 2003: 38); (Korkmaz 1992: 6) olarak ayrı bir hâl eki olarak değerlendiren yaklaşımlar mevcuttur. Belirtme fonksiyonlu isim tamlaması kuran eklere örnek vermek gerekirse:

aşk kaydı, kenārın dilberi, baştaki telaş, sînedeki āteş

aşk + ø + ø kayd + ø + ı + ø

kenār + ø + ın dilber + ø + i + ø

baş + ø + ta + ki telaş + ø

sîne + ø + de + ki āteş + ø

Yaygın gramer anlayışında, sıfatlama eki, “addan ad yapım ekleri” (Karaağaç 2013:256-277); (Demir 2013: 111-114), “isimden üreme isimler” (Banguoğlu 2015: 158-204) gibi isimlerle yapım eki sınıfına dâhil edilmektedir. Sıfatlama ekleri fonksiyon odaklı bir yaklaşımla ilk defa Zikri Turan tarafından ek sınıflamasına dâhil edilmiştir. Bu ek kategorisi, (Turan 2016: 8) sıfatın bir kelime türü değil, isim unsuruna ait bir görev olduğunu ve tamlamada yardımcı unsurun aldığı eklerin ona sıfatlama fonksiyonunu icra ettirdiği bilgisine dayanan bir anlayışın ürünüdür. Turan’a göre (2016: 11), sıfatlama fonksiyonlu ekler, morfofonetik- morfofonemik karşıtlık ilişkisi yanlış bir şekilde kurularak yapım eki olarak değerlendirilmiş, ekin sıfatlama fonksiyonuna sahip olduğu düşüncesi bir şekilde gözden kaçırılmıştır. Bu da aslında sıfat görevinde olan ismin başka bir isimle kurduğu/kurabileceği tamlamanın “eksiz bir tamlama” (Adalı 2004: 73); (Bilgegil 2014: 138) ; (Karaağaç 2009: 180) ; (Özkan-Sevinçli 2008: 30) olduğu görüşünden kaynaklanmaktadır.

Topçu (2015: 600), bununla ilgili olarak çeşitli gramer çevrelerinde “sıfat tamlaması” ve “eksiz bir tamlama” olarak kabul edilen sıfatlama fonksiyonlu isim tamlamalarında tamlayanın aldığı eklerin “kelimelerin kategori değişikliği” ve “kelimede anlam değişikliği” ilkeleri göz ardı edilerek yapım eki ile karıştırıldığını belirtmiştir.

Sıfatlama eklerini sıfat fiil ekleri ile karıştırmak mümkün değildir. Zira her şeyden önce sıfat fiil ekleri fiile, sıfatlama ekleri isme gelen eklerdir. Sıfat fiil eki alan tamlayan bir kelimenin, sonraki kelimenin sıfatı olarak görevlendirilmesine bakarak bu eklerle sıfatlama eklerini aynı kategori içerisinde değerlendiremeyiz.

Sıfatlama ekleri örnekleri:

ayva tüy, inci kolye, gülsüz bülbül, menevişli kuş, elbiselik kumaş

ayva + ø + ø tüy + ø, inci + ø + ø kolye + ø, gül + ø + süz bülbül + ø,

meneviş + ø + li kuş + ø, elbise + ø + lik kumaş + ø

Kendi Gök Kubbemiz

Kendi Gök Kubbemiz, Yahya Kemal’in klâsik tarzını yansıttığı ve sade kelime kadrosuyla yazdığı şiirlerinden oluşan kitâbidir. Orhan Okay (1992: 35-39), bu şiir kitabındaki şiirleri, Türk milletinin tarih sahnesindeki fetihleri ve iman gücü, rindlik, sonsuzluk ve ölüm temasını işleyenler ile aşk şiirleri olmak üzere üç grupta toplar.

Kendi Gök Kubbemiz, Yahya Kemal’in diğer eserleri gibi vefatından sonra yayımlanmıştır. Eser, Nihad Sami Banarlı’nın titizliği ile Yahya Kemal Külliyyatına ait bir kitap olarak 1961’de Yahya Kemal Enstitüsü’nün yayını olarak çıkmıştır. Biz de çalışmamızda

Yahya Kemal Enstitüsünün 4, İstanbul Fetih Cemiyetinin 47. kitabı olan eserin 2016 yılına ait 43. baskısındaki metin bölümlerini kullandık. Örneklerin ait olduğu şiirler, isimlerinin baş harfleri kısaltılarak sayfa sayılarıyla birlikte verilmiştir.

1. Belirtme Fonksiyonlu İsim Tamlaması Kuran Ekler

1.1. tamlayan + Ø / + lar + (n)ın / + Ø tamlanan + Ø / + lar + (s)ı / + Ø + n / + ız / + Ø

“vatanın fâtihi cedlerle berâber yaşamak” KM-28
(vatan + Ø + n fâtihi + Ø + i + Ø)

“hicretlerin bakıyyesi hicranlı duygular” AD-7
(hicret + ler + in bakıyye + Ø + si + Ø)

“balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum” AD-7
(balkan + Ø + Ø şehir + ler + i + n + de)

“ve göz kapaklarının arkasında eski vatan” 1918- 44
(göz + Ø + Ø kap-a-k + lar + ı + nın arka + Ø + sı + n + da)

“vicdânların azabıyız onlar tanır bizi” C-100
(vicdân + lar + nın azab + Ø + ı + Ø)

“ölüm âsüde bahâr ülkesidir bir rinde” RÖ-54
(bahâr + Ø + Ø ülke + Ø + si + Ø)

“o nesil duymuş akın zevkini rüzgârda bile” OR-23
(akın + Ø + Ø zevk + Ø + i + n + i)

1.1.1. Ø + Ø + Ø tamlanan + Ø / + lar + (s)ı / + Ø + n / + ız / + Ø
“ömrün yegâne lezzetidir hâtıran bile” H-84
(Ø + Ø + Ø hâtıra + Ø + n + Ø)

“zihnim bu devirden bu şehirden bu devirden çok uzakta” K.M- 25
(Ø + Ø + Ø zihn + Ø + im + Ø)

“şüphem budur vakit mi geçirmektedir bizi” G-58
(Ø + Ø + Ø şüphe + Ø + m + Ø)

“kaybetti asrımızda ölüm eski hüznünü” DD-62
(Ø + Ø + Ø asr + Ø + ım + ız)

“hepimiz sevdik diye o solgun kadını” V-87
(Ø + Ø + Ø hep + Ø + im + iz)

“günlerce karşısında birer armağan diye” HS-101
(Ø + Ø + Ø karşı + Ø + sı + n + da)

1.1.2. tamlayan + Ø / + lar + (n)ın / + Ø Ø + Ø + Ø + Ø

“yalnız **onundu** koskoca meydan ve manzara” AD-8
(o + n + un ø + ø + ø + ø)

1.1.3. Morfofonetik ve Morfolojik Yer Ödünçlemeli Belirtme Fonksiyonlu Tamlamalar

“yürü hür **maviliğın bittiği son hadde** kadar” DT-56
(mavi + lik + ø + in bit - ø - diğ + i son + ø + ø hadd + ø + e)

morfofonetik yer ödünçlemesi
(bitdiği hadde > bitdik haddine)

“yā rab nedir dedik bu **muamması hilkatın**” BYA-65
(muamma + ø + sı + ø + ø hikat + ø + in)

morfolojik yer ödünçlemesi

1.2. tamlayan + ø / + lar + işaretleme + ilgi eki tamlanan + ø / + lar

“sevmekteki **efsūnu** duyar her nefesiyle” Vu-75
(sev- mek + ø + te + ki efsūn + ø + u)

“sızlıyor **bağrımız üstündeki dağ**” V-87
(ø + ø + ø bağr + ø + m + ız + ø üst + ø + ü + n + de + ki dağ + ø + ø)

“bildim nedir **ufuktaki sonsuzluğun tadı**” AD-7
(ufuk + ø + ta + ki son + suz + luk + ø + un tad + ø + ı + ø)

“bir zaman kendini **karşındaki rüyaya** bırak” HŞ-17
(ø + ø + ø karş + ø + m + ø + da + ki rüya + ø + ya)

“benzetmek olmasın sana **dünyāda bir yeri**” SS-15
(dünyā+ ø + da + ø bir + ø + ø yer + ø + i)

2. Sıfatlama Fonksiyonlu İsim Tamlaması Kuran Ekler

2.1. İşaret

“yā rab nasıl ferahlı **bu ālem** nasıl tertemiz” AİS-19
(bu + ø + ø ālem + ø)

“o **ilāh** isteyip eğlence hayālhanesine” HŞ-17
(o + ø + ø ilāh + ø)

“eksilmesin **şu mutlu şafaklar bu ülkeden**” ÜDI-20
(şu + ø + ø mutlu + ø + ø şafak + lar)
(bu + ø + ø ülke + ø + den)

2.2. Kaynak

“ve neden sonra **gümüş** bir **yüzüğü**” MS-71
(**gümüş** + **ø** + **ø yüzük** + **ø** + **ü**)

“içinden çektiğim bu **altın oktu**” O-42
(**altın** + **ø** + **ø ok** + **ø**)

“bir zaman **hendeseden âbide** zannettimdi” SBS-4
(**hendese** + **ø** + **den âbide** + **ø**)

2.2.1. Kaynak- Nisbet/Mensûbiyet

“**rûm vezîr** eski manastırda ederken secde” KM-27
(**rûm** + **ø** + **ø vezîr** + **ø**)

2.3. Pekiştirme

“baştanbaşa her yer kesilir **kapkara zindan**” Vu-76
(**kapkara** + **ø** + **ø zindan** + **ø**)

“bir neşeli hengâmede **çepçevre yamaçlar**” S-78
(**çepçevre** + **ø** + **ø yamaç** + **lar**)

2.4. Tavsif

“**büyük allahı** anarken bir ağızdan herkes” SBS-4
(**büyük** + **ø** + **ø allah** + **ø** + **ı**)

“bir **mehâbetli sabah** oldu süleymaniyede” SBS-3
(**mehâbet** + **ø** + **li sabah** + **ø**)

“**bîçâre gönüller** ne giden son gemidir bu” SG-51
(**bîçâre** + **ø** + **ø gönül** + **ler**)

“ölüm **yabancı bir âlemde** bir geceyse bile” YD-48
(**yaban** + **ø** + **cı âlem** + **ø** + **de**)

2.5. Tasvir

“**mavi tuncayla gür fırat** akmış” I-9
(**mavi** + **ø** + **ø tunca** + **ø**) (**gür** + **ø** + **ø fırat** + **ø**)

“**karşı sahilde** karanlıkta kalan her tepeden” HŞ-17
(**karşı** + **ø** + **ø sahil** + **ø** + **de**)

2.6. Yoksunluk

(başka + Ø + Ø sefer + Ø)
(başka + Ø + Ø ufuk + lar)

2.11. Tahfif

“lakin bu cinsimiz daha **dişlek** ve zorludur” C-100
(diş + Ø + lek Ø + Ø)

2.12. Mübalağa

“şu fetih vakası yā rab **ne büyük mucizedir**” KM-27
(ne + Ø + Ø büyük + Ø + Ø mucize + Ø)

“nice bin dalgalı **tekbir** oluyor tek bir ses” SBS-4
(nice + Ø + Ø bin + Ø + Ø dalga + Ø + lı tekbir + Ø)

“milyonca dalga sürmede **milyonca dalgayı**” U-57
(milyon + Ø + ca dalga + Ø + yı)

2.13. Sıralama

“gelmekçün **ikinci** bir hayata” BM-36
(iki + Ø + nci hayat + Ø)

“erdiler yolculuğun **son demine**” MS-71
(son + Ø + Ø dem + Ø)

2.14. Paylaştırma

“her yerde var hayatı **birer türlü** nakleden” D-61
(bir + Ø + er tür + Ø + lü nakl + Ø + Ø ed - Ø - en Ø + Ø)

“kara sevdalı **birer âşık**” MS-70
(bir + Ø + er âşık + Ø)

2.15. Miktar

2.15.1. Mutlak Miktar

“**elli üç gün** ne mehâbetli temâşâ idi” İFGÜ-16
(elli + Ø + Ø üç + Ø + Ø gün + Ø)

“mehlîka sultâna âşık **yedi genç**” MS-70
(yedi + Ø + Ø genç + Ø)

2.15.2. Müphem Miktar/Müphemlik

“her seher bir gül açar her gece **bir bülbül** öter” RÖ-54
(bir + ø + ø **bülbül** + ø)

“aşkın şeref diyarını gördümdü **bir zamân**” İOY-41
(bir + ø + ø **zamân** + ø)

“**birçok gidenin** her biri memnûn ki yerinden” SG-51
(birçok + ø + ø **gid** - ø - en + ø + ø)

2.16. Zümre

“duydum **akıncı cedlerimiz**in ihtirâsını” AD-7
(akın + ø + cı **ced** + ler)

“nice bin **atlı** katılmıştı fetih rüzgârına” OR-23
(at + ø + lı **ø** + ø)

“yaşıyan **her fânî**” U-55
(her + ø + ø **fânî** + ø)

Sonuç

1. Yahya Kemal’in Kendi Gök Kubbemiz şiir kitabı isim tamlaması kuran ekler kategorisinde olan belirtme ve sıfatlama ekleri bakımından zengin bir malzemeye sahiptir. Eserde 2445 tane isim tamlaması kuran eklerin örneğini tespit ettik. Bunlardan farklı alt fonksiyonlarda 1622 tane sıfatlama fonksiyonlu isim tamlaması kuran ek, 823 tane de belirtme fonksiyonlu isim tamlaması kuran eklerin oluşturduğu örnekler vardır. Ayrıca, 823 tane belirtme fonksiyonlu isim tamlaması kuran eklerin 20 tanesi tamlayanı, işaretleme ve ilgi eki alan tamlananı ise iyelik eki almamış belirtme eklerinin örneklerini temsil eder.

2. Sıfatlama ekleri *işaret, kaynak, pekiştirme, benzetme, kıyaslama, ünvan, tavsif, tasvir, tahfif, soru, yoksunluk, sıralama, paylaşırma, miktar, mübalağa, zümre* olmak üzere 16 alt fonksiyona;

a. Bu alt fonksiyonlardan Kaynak alt fonksiyonu *nispet/mensubiyet* alt fonksiyonuna,

b. Miktar alt fonksiyonu da *mutlak miktar/sayı* ve *müphem miktar/müphemlik* olmak üzere iki alt fonksiyona sahiptir.

3. Eserde sık kullanılan +ø, +sIz, +lIK, +CI, +sIz, +II ...gibi şekillerinin yanı sıra tek örneği olan +lAk şekline de rastlarız. Bu sıfatlama ekinin eklendiği isme *tahfif* fonksiyonunu icra ettirdiğini görmekteyiz.

4. Belirtme fonksiyonlu isim tamlaması kuran eklerden tamlayanı görev kategorisinde olan birçok örneğe rastlamakla birlikte tamlananı görev kategorisinde olan üç örnek mevcuttur. Bunun sebebi eserde, belirtme fonksiyonlu isim tamlamalarında vurgunun tamlananda olmasından kaynaklanmaktadır.

5. Belirtme fonksiyonlu isim tamlaması kuran eklerden işaretleme+ilgi eki ile kurulan yapıda +ki'li şeklin görev kategorisinde olduğu yedi örnek işaretlemenin görev kategorisinde olduğu tek örnek vardır.

6. Eserin türünün manzum olması tamlamalar üzerinde iki tasarrufa neden olur:

a. Morfofonetik ve morfofonemik düzeyde yer ödünçlemelerine sahip belirtme fonksiyonlu isim tamlaması örneklerinin,

b. “ve” kelimesi ile tamlayanı veya tamlananı anlam kategorisinde olmayan örneklerle özet tamlamalar şeklinde zincirlenerek kurulmuş tamlamaların zenginliği dikkat çekmektedir.

7. Kendi Gök Kubbemiz'in tarihî, manevî ve milliyetperverlik içerikli şiirlerden oluşan ilk bölümünde mübalağa, müphem - miktar, işaret ve zümre alt fonksiyonlu sıfatlama ekleri; rindlik, aşk, ölüm gibi konuların işlendiği ikinci ve üçüncü bölümünde ise tavsif, müphem - miktar, işaret alt fonksiyonlarına sahip sıfatlama ekleri baskındır. Müphemliğin Yahya Kemal şiirlerinde en fazla kullanılan alt fonksiyon olması, şairin geniş muhayyilesinin ve şiirlerinde çizdiği hayâlî çerçevenin tezâhürüdür. Sonrasında tavsif alt fonksiyonu en çok kullanılan alt fonksiyondur. Bu, Yahya Kemal'in varlıklara ait detaylı özellik verme isteğinin bir göstergesidir.

Kaynakça

- Adalı, Oya (2004); *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, TDK. Yayınları, Ankara.
- Banguoğlu, Tahsin (2015); *Türkçenin Grameri*, TDK. Yayınları, Ankara.
- Beyatlı, Yahya Kemal (1974); *Kendi Gök Kubbemiz*, Baha Matbaası.
- Beyatlı, Yahya Kemal (2016); *Kendi Gök Kubbemiz*, Arı Matbaası, İstanbul.
- Bilgegil, M. Kaya (2014); *Türkçe Dilbilgisi*, Salkımsöğüt Yay, Erzurum.
- Boz, Erdoğan (2012); *Türkiye Türkçesi Biçimsel Ve Anlamsal İşlevli Biçimbilgisi Tasnif Denemesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Coşar, A. Mevhibe (1993); *Türkçe İsim Tamlamalarının Tasnifi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü YTD Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Delice, H. İbrahim (2000); *Türk Dilinde İşlevsel Ek Tasnifi Denemesi*, *Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 24, S. 221-235, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Demir, Tufan (2004); *Türkçe Dilbilgisi*, Kurmay Yay., Ankara.
- Demir, Celal (2007); *Türkiye Türkçesi Gramerlerinde İsim Tamlaması Sorunu Ve Bir Tasnif Denemesi*, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VII, Sayı 1, Sayfa: 27-54, İzmir.
- Demiray, Kemal (1975); *Temel Dilbilgisi 1-2-3*, İnkılap Kitapevi, İstanbul.
- Deny, Jean (Tercüme: Ali Ulvi Elöve(1941)),(2012); *Türk Dili Grameri*, Kabalcı Yay., İstanbul.
- Ediskun, HAYDAR (2003); *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Eker, Süer (2002); *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, Ankara.

- Ergin, Muharrem (2006); **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Gemalmaz, Efrasiyap (2010); **Türkçenin Derin Yapısı**, Belen Yayıncılık, Ankara
- Gencan, Tahir Nihat (2001); **Dilbilgisi**, Ayraç Yay., İstanbul.
- Gülensoy, Tuncer (2000); **Türkçe El Kitabı**, Akçağ Yay., Ankara.
- Gülsevin, Gürer (2004); **Türkçede Sıra Dışı Ekler ve Eklerin Tasnif-Tanımlanma Sorunu Üzerine**, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, S. 1267-1283, Ankara: TDK Yayınları.
- Güneş, Sezai (2002); **Türk Dili Bilgisi**, DEÜ OZD Türk Dili Bölümü, Altıncı Baskı, İzmir.
- Karaağaç, Günay (2009); **Türkçenin Dil Bilgisi**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karahan, Leyla (2011); **Türk Dili Üzerine İncelemeler**, Akçağ Yay., Ankara.
- Keskin, Raşit (2003); **Türkçe Dil Bilgisi**, Çizgi Yay., Konya.
- Korkmaz, Zeynep (1992); **Grammer Terimleri Sözlüğü**, TDK. Yayınları, Ankara.
- Özkan, Mustafa, Sevinçli, Veysel (2008); **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi**, 3F Yayınları, İstanbul.
- Topçu, Çiğdem (2015); **Yap-(Im) Ve Yap-(Im) İle İlişkilendirilen İfadelerin Dil Bilgisindeki Yeri**, 10. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri, Ankara.
- Tuna, Osman Nedim (1986); **Türk Dilbilgisi (Fonetik Ve Morfoloji)**, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü Ders Notları: 3, Malatya.
- Turan, Zikri (2000); **Türkçenin Yapım Ve Çekim Düzeninde Yer Alan Eklerin Sınıflandırılması Nasıl Olmalıdır?**, 4.Uluslararası Türk Dili Kurultayı, 25-29 Eylül 2000, Çeşme-İzmir
- Turan, Zikri (2008); **Gösterme Sıfat Fiili**, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı, Akçağ Yayınları, Ankara, S. 235-244.
- Turan, Zikri. (2011); **Türk Dilinin Söz Diziminde Yer Ödünçlemesi**, III. Uluslar Arası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, 16-18 Aralık 2010, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, S. 908-9015.
- Turan, Zikri (2016); **Türk Dilinin Eklerini Sınıflandırmanın Esasları**, TDK Türk Dil Bilgisi Toplantıları Ve Eklerin Sınıflandırılması Sempozyumu, İstanbul.
- <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c06/c060032.pdf> (E.T. 26.03.2018)